Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:1

med anledning av motion om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning

I motionen 1977/78:274 av Karl Hallgren m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen med bifall till motionen beslutar anta följande ändringar i lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning beträffande 5, 6, 10 och 13 §§:

Nuvarande lydelse	*Motionärernas förslag*
5 § Är eller brukar arbetsgivaren vara bunden av kollektivavtal beträffande den kategori som arbetstagaren tillhör och vill han att ledigheten skall taga sin början senare än *sex månader* efter arbetstagarens framställning, fordras samtycke till uppskovet av den berörda lokala arbetstagarorganisationen eller, om frågan hänskjutits till centrala överläggningar, av vederbörande huvudorganisation på arbetstagarsidan.	5 § Är eller brukar arbetsgivaren vara bunden av kollektivavtal beträffande den kategori som arbetstagaren tillhör och vill han att ledigheten skall taga sin början senare än *tre månader* efter arbetstagarens framställning, fordras samtycke till uppskovet av den berörda lokala arbetstagarorganisationen eller, om frågan hänskjutits till centrala överläggningar, av vederbörande huvudorganisation på arbetstagarsidan.
I fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka fordras samtycke som avses i första stycket så snart den frist arbetsgivaren önskar är längre än *två veckor. Detsamma gäller beträffande ledighet som avses i 3 § andra stycket.*	I fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka fordras samtycke som avses i första stycket så snart den frist arbetsgivaren önskar är längre än *en vecka. Beträffande ledighet som avses i 3 § andra stycket föreligger ingen rätt för arbetsgivaren till uppskov.*
Vad som ---------- ny arbetsgivare.	
6 § Har arbetstagare ej fått påbörja sin ledighet inom *två år* efter det att framställning gjorts, har han rätt att påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning.	6 § Har arbetstagare ej fått påbörja sin ledighet inom *sex månader* efter det att framställning gjorts, har han rätt att påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning.
Prövning som avses i första stycket får påkallas sedan *ett år* har förflutit efter arbetstagarens framställning, om ledigheten samman-	Prövning som avses i första stycket får påkallas sedan *två månader* har förflutit efter arbetstagarens framställning, om ledigheten samman-

lagt motsvarar högst en arbetsvecka.	lagt motsvarar högst en arbetsvecka.
Vad som ---------- ny arbetsgivare.	
10 § Arbetstagare som avbryter sin utbildning har rätt att återgå i arbete.	10 § Arbetstagare som avbryter sin utbildning har rätt att återgå i arbete.
Vill arbetstagaren utnyttja den rätt som tillkommer honom enligt första stycket, skall han underrätta arbetsgivaren om han vill återgå. Arbetsgivaren är dock ej skyldig att låta arbetstagaren återgå tidigare än två veckor efter det att han mottog underrättelsen. Vill arbetsgivaren utnyttja sin rätt att uppskjuta återgången, skall han genast underrätta arbetstagaren om detta och samtidigt ange när återgången kan ske.	Vill arbetstagaren utnyttja den rätt som tillkommer honom enligt första stycket, skall han underrätta arbetsgivaren om han vill återgå. Arbetsgivaren är dock ej skyldig att låta arbetstagaren återgå tidigare än två veckor efter det att han mottog underrättelsen *om arbetstagaren utan skälig anledning avbrutit utbildningen.* Vill arbetsgivaren utnyttja sin rätt att uppskjuta återgången, skall han genast underrätta arbetstagaren om detta och samtidigt ange när återgången kan ske.
Andra stycket ---------- en arbetsvecka.	
13 § Åsidosätter arbetsgivare --- om anställningsskydd.	
Arbetstagarorganisation kan --- insett felaktigheten.	Utgår.

Gällande rätt

Lagen om rätt till ledighet för utbildning behandlades av 1974 års höstriksdag (prop. 148, InU 31, rskr 399). Lagen trädde i kraft den 1 januari 1975.

Genom lagen har anställda fått lagfäst rätt till ledighet för utbildning. Lagen omfattar i princip alla anställda och innehåller inte några begränsningar i fråga om utbildningens längd eller art. Arbetstagare får alltså i princip på egen hand avgöra längden och inriktningen av utbildningen. Rena självstudier faller dock utanför lagen.

För rätt till ledighet fordras normalt att arbetstagaren varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Lagen innehåller utförliga bestämmelser om förläggning av ledighetstid. Arbetstagarorganisationer med kollektivavtal på arbetsplatsen har tillförsäkrats ett stort inflytande i sådana frågor. Reglerna innebär att, om parterna inte

kan komma överens, arbetsgivaren ensam bestämmer om ledigheten skall beviljas de första sex månaderna efter ansökan (14 dagar vid facklig utbildning eller korttidsutbildning). Därefter avgör vederbörande arbetstagarorganisation när ledigheten skall tas ut. Saknas arbetstagarorganisation bestämmer arbetsgivaren på egen hand. Enskild arbetstagare som inte fått påbörja sin utbildning inom två år efter framställning därom (ett år i vissa fall) kan påkalla domstols prövning av förläggningsfrågan. Frågan skall avgöras med hänsyn till dels arbetstagarens önskemål, dels intresset av att verksamheten på arbetsplatsen kan fortgå utan allvarlig störning. Vid konkurrens om ledighet mellan olika arbetstagare skall företräde ges åt facklig utbildning och i andra hand åt utbildning av arbetstagare som saknar grundskolekompetens.

Lagen innehåller vidare regler om anställningsskydd och återgång i arbete efter avbrutna studier samt skadestånd. För rätt till återgång i förtid till arbetet gäller att arbetstagare skall underrätta arbetsgivaren minst 14 dagar i förväg eller, om ledigheten varat minst ett år, en månad i förväg.

Vid sidan om bestämmanderätten i fråga om ledighets förläggning har lokal kollektivavtalsbunden arbetstagarorganisation tillerkänts tolkningsföreträde vid tvist om lagens tillämpning eller om innebörden av kollektivavtal som träffats med stöd av lagen. Organisation som föranlett felaktig tillämpning av lag eller avtal kan åläggas att utge skadestånd om organisationen insett eller uppenbarligen bort inse felaktigheten.

De grundläggande reglerna i lagen, bl. a. om rätt till behövlig ledighet, anställningsskydd och tolkningsföreträde, är tvingande. I övrigt är reglerna dispositiva och kan modifieras genom kollektivavtal på förbundsnivå. Lagreglerna om krav på viss anställningstid, ledighetens förläggning, företräde för ledighet till viss utbildning och förfarandet vid avbruten utbildning kan sålunda ersättas av kollektivavtalsbestämmelser.

Motionen

Motionärernas ändringsförslag innebär i huvudsak följande. De vill minska den tid vilken en arbetsgivare har möjlighet att skjuta på begärd ledighet till hälften i förhållande till vad som f. n. gäller. De vill vidare avskaffa uppskovsmöjligheten när det gäller facklig utbildning. Domstolsprövning skall kunna påkallas om uppskovet överstiger sex månader i normalfallen eller två månader vid korttidsledighet. Arbetstagare som avbryter studier och har skälig anledning därtill skall ha rätt att omedelbart återgå i arbete. I motionen kritiseras slutligen reglerna om skadeståndsansvar för facklig organisation i samband med utövande av tolkningsföreträde.

Tidigare riksdagsbehandling

De i motionen framförda ändringsförslagen har tidigare behandlats av utskottet. I samband med att lagen antogs år 1974 avstyrkte utskottet

liknande krav från vpk:s sida vad beträffar 5, 6 och 10 §§. Utskottet framhöll i sitt av riksdagen antagna betänkande InU 1974:31 bl. a. när det gäller ledighetens förläggning att systemet förutsätter överläggning mellan parterna. Mot bakgrund av traditionen på svensk arbetsmarknad finns det anledning räkna med att det skall vara möjligt att därvid sammanjämka uppfattningarna så att rimliga önskemål om studieledighet kan förenas med intresset att verksamheten på arbetsplatsen kan fortgå utan allvarliga störningar, framhöll utskottet vidare. Propositionens förslag ansågs utgöra en lämplig avvägning mellan olika intressen. Vidare erinrades om att reglerna om förläggning av ledighetstid i 5 § är dispositiva.

När det gäller frågan om återgång i arbete i förtid – 10 § – menade utskottet att regeln om underrättelse 14 dagar i förväg förutom att ge arbetsgivaren respittid får betydelse för vikarie som tjänstgör i den studieledigas ställe. Ett bifall till motionärernas ändringsförslag skulle enligt utskottets uppfattning medföra osäkrare anställningsförhållanden för vikarier.

Med anledning av motionsyrkanden från vpk togs frågan om ändring i studieledighetslagen åter upp av utskottet två år senare (AU 1976/77:1).

Utskottet fann inte skäl frångå sin år 1974 avvisande hållning till vpk:s krav på ändring i 5 och 10 §§ angående ledighetens förläggning resp. reglerna för återgång i arbete i förtid.

Frågan om ändring i 13 § om skadeståndsskyldighet aktualiserades av vpk i det sammanhanget. Motionärerna ville avskaffa regeln om skadeståndsansvar för facklig organisation vid felaktigt utövande av tolkningsföreträde. Utskottet konstaterade att skadeståndsskyldigheten är begränsad till de fall då organisationen insett eller uppenbarligen borde ha insett att den hävdade tolkningen var felaktig. Någon anledning att avskaffa denna regel ansåg utskottet inte föreligga. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet

Studieledighetslagen trädde i kraft den 1 januari 1975. Vid 1976/77 års riksmöte väckte vpk en motion med ändringsförslag av samma innebörd som den nu aktuella. Flertalet av dessa förslag prövades f. ö. redan i samband med att lagen antogs. Vid båda tillfällena avslog, som framgår ovan, riksdagen motionsförslagen. Det har inte inträffat något som föranleder utskottet att ändra sin tidigare intagna ståndpunkt. Motionen avstyrks därför.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1977/78:274.

Stockholm den 10 oktober 1978

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
EVA WINTHER

Närvarande: Eva Winther (fp), Bengt Fagerlund (s), Torsten Stridsman (c), Allan Gustafsson (c), Erik Johansson i Simrishamn (s), Filip Fridolfsson (m), Ingrid Ludvigsson (s), Arne Fransson (c), Bernt Nilsson (s), Elver Jonsson (fp), Frida Berglund (s) Margaretha af Ugglas (m), Anna-Greta Leijon (s), Sune Johansson (s) och Eric Hägelmark (fp).